

ZapóŹyczenia językowe

ZapóŹyczenia językowe inaczej **poŹyczki**, **wyraŹy obce** – zjawisko przechodzenia pewnych cech jednego języka do innego. Pojęcia tego uŹywa się w odróŹnieniu od słownictwa rodzimego. To wszystkie obce w strukturze danego języka wyraŹy, zwroty, typy derywatów, formy fleksyjne, konstrukcje składniowe, związki frazeologiczne. Artykuł traktuje o zapóŹyczeniach w języku polskim.

Klasyfikacja

Klasyfikacja zapóŹyczeń jest oparta na róŹnych kryteriach: **przedmiotu zapóŹyczenia**, pochodzenia, stopnia przyswojenia, drogi dostania się do języka i funkcji. **WyróŹnia się także specjalną grupę**: internacjonalizmy.

Kryterium przedmiotu zapóŹyczenia

Bierze pod uwagę **co zostało zapóŹyczone** z języka obcego:

ZapóŹyczenia właściwe

ZapóŹyczone zostają **słowa** wraz ze swoimi **znaczeniami** z języka żywego. W przeciwieństwie do zapóŹyczeń sztucznych, które pochodzą z języka martwego, np. greki, łaciny. Najczęściej pierwotne formy ulegają spolszczeniu. Przykłady:

- *burmistrz* – niem. *Burgmeister* – przejęcie słowa i znaczenia (przewodniczący miasta), spolszczenie pisowni.;
- *mecz* – ang. *match* – przejęcie słowa i znaczenia (starcie sportowe), spolszczenie pisowni.

Inne przykłady: *atlas* (tur.), *atrament* (łac.), *biennale* (wł.), *baca* (węg.), *bestseller* (ang.), *bryndza* (rum.), *brydŹ* (ang), *butik* (fr.), *czerep* (białor.), *czyhać* (czes.), *dumping* (ang.), *embargo* (hiszp.), *hultaj* (ukr.), *juhas* (węg.), *kalafior* (wł.), *kołchoz* (ros.), *kolumna* (łac.), *kombi* (niem.), *komputer* (ang.), *loggia* (wł.), *serial* (ang.), *torba* (tur.), *watra* (rum.), *wagon* (ang.), *werbunek* (niem.), *wiedźma* (ukr.), *zsyłka* (ros.), *Źakard* (fr.), *Źulik* (ros.) itd.

Strukturalne – „kalki”

Wierne odwzorowania obcych konstrukcji językowych, **tłumaczenia** ich na język polski. WyróŹniamy dwa typy kalek:

Słotwórcze

Odwzorowania pojedynczych obcych słów. Np. *przedstawienie* to kalka niem. *Vorstellung* (*vor-przed; stellung-stawianie*), *rozpracować* – od ros. *razrabotac'*, *przysłówek* od łac. *adverbium*, *brakoróbstwo* od ros. *brakodielstwo*, *nastolatek* od ang. *teenager*, *rzeczoznawca* od niem. *Sachverständiger*, *światopogląd* od niem. *Weltanschauung*, *zaimek* od łac. *pronomem*, itd.

Frazeologiczne

Odwzorowania obcych zwrotów. Np. *wziąć się za coś* od ros. *wzjat'sja za czto nibut'*, *punkt widzenia* od fr. *point de vue*, *nie ma sprawy* od ang. *no matter*, *otwarty na coś* od fr. *ouvert sur...*, *szukać za czymś* od niem. *nach etwas suchen*, *rozumieć pod czymś* od niem. *unter etwas verstehen*, *rzecz w tym* od ros. *dielo w tom*, *wydawać się być jakimś* od ang. *seem to be*, *polityczna poprawność* od ang. *political correctness*, itd.

Semantyczne (znaczeniowe)

Do istniejącej już w systemie leksykalnym konstrukcji zapoŹyczone jest **nowe znaczenie**. Zwane są także **poŹyczkami ukrytymi**. Przykłady:

- wyraz *mysz* oznaczał tylko gatunek zwierzęcia, a pod wpływem angielskiego *mouse* zaczął oznaczać także „mysz komputerową”;
- *dokładnie* – dawniej używane tylko jako przysłówek wraz z czasownikiem, dzisiaj - choć niepoprawnie - jest też wykrzyknikiem oznaczającym: *oczywiście!*, *pewnie, że tak!*; (zobacz: Kryterium funkcji → Zap. urozmaicające);
- *projektem* określamy teraz, pod wpływem ang. *project*, *przedsięwzięcie* czy *zamierzenie*;
- „adresować problem” (*address a problem*) w znaczeniu „zrobić coś w związku z problemem”. Nie licząc informatyków, takie uŹycie słowa „adresować” w języku polskim jest właściwie niespotykane i może być niezrozumiałe.
- *definiować: trudno mi zdefiniować swoje uczucia* – *definiować* w znaczeniu „nazywać, określać” jest tłumaczeniem ang. *to define*;
- *obraz: obraz amerykańskiego reŹysera* – *obraz* w znaczeniu „film” jest odwzorowaniem ang. *picture*;
- *produkcja: produkcja nominowana do „Oskara”* – *produkcja* w znaczeniu „film” jest odwzorowaniem ang. *production*;

ZapóŹyczenia sztuczne

Tworzone z **obcych części składowych**.

Grupa, w której części pochodzą z jednego języka.

Np. *telefon* – gr. *tele*-daleko i gr. *phone* czyli *dźwięk*;

Hybrydy – grupa, w której części pochodzą z różnych języków.

Np. *ciucholand* – pol. *ciuch* i ang. *land* (przykład z częścią polską); *telewizja* – gr. *tele* i łac. *visio* (widzenie);

ZapóŹyczenia fonetyczne

Przejmowanie fonetyki obcych języków. Przykłady:

- pol. *wiesiele* pod wpływem języka czeskiego przybrało postać *wesele*;

ZapóŹyczenia gramatyczne

Słabiej są zbadane wpływy gramatyki jednego języka na drugi, choć wiele wskazuje na to, że i one odgrywają znaczącą rolę.

Kryterium pochodzenia

Mówi o tym **skąd** pochodzą poŹyczki. Ten podział mówi o **kontaktach z innymi nacjami**:

- anglicyzm – język angielski,
- arabizm – język arabski,
- bohemizm – język czeski,
- galicyzm – język francuski,
- germanizm – język niemiecki,

- hebraizm – język hebrajski,
- hellenizm – greka,
- hungaryzm – język węgierski,
- italianizm – język włoski,
- japonizm – język japoński,
- jidyszyzm – jidysz,
- latynizm/makaronizm – łacina,
- lituanizm – język litewski,
- polonizm – język polski,
- pomeranizm (kaszubizm) - dialekt kaszubski,
- rusycyzm – język rosyjski,
- rutenizm – języki ruskie, języki wschodniosłowiańskie (np. język białoruski, język ukraiński),
- sinicyzm – języki chińskie
- sławizm – języki słowiańskie,

Kryterium stopnia przyswojenia

Mówi o tym, w **jak dużym stopniu** słownictwo obce zadomowiło się w naszym systemie leksykalnym.

Cytaty

Wyrazy i zwroty przeniesione z innego języka w **niezmienionej** postaci graficznej i fonetycznej. Przykłady: fr. *à propos*, ang. *bye bye*, wł. *allegro*, łac. *incognito* itd.

Wyrazy częściowo przyswojone

Odczuwane jako obce ze względu np. na **wymowę, pisownię, nieodmienność**, ale mocno tkwiące w naszym systemie leksykalnym. Przykłady: *sinus* (wymowa), *apartheid* (pisownia), *dżudo* (brak odmiany);

Inne: *bantu, bikini, guru, kakao, konfetti, martini, sake, sari, sati, tabu* itd.

Wyrazy całkowicie przyswojone

Odczuwane jako rodzime ze względu na **spolszczoną formę i odmienność**. Są to np. *burmistrz, brokuły, chleb, cegła, fontanna, szkoła* itd.

Kryterium drogi dostania się do języka

Określa **rodzaj drogi** jaką zapóŹyczenia dostały się do naszego języka:

ZapóŹyczenia pośrednie

Dostały się z jakiegoś języka poprzez inny. Wpłynęło to na formę słowa. Przykłady:

- łac. *castellum* → czes. *kostel* → do pol. *kościół*;
- łac. *paganus* → czes. *pohan* → pol. *poganin*;

ZapóŹyczenia bezpořrednie

Dostały się do naszego języka bez pořrednika. Przykłał: niem. *Bürgermeister* → pol. *burmistrz* itd.

Internacjonalizmy

Specjalna grupa wyrazów **międzynarodowych**. Posługuje się nimi wiele nacji. Słowa takie mają **identyczne znaczenie** w wielu językach. Różnią się tylko **formą**. Przykłał:

- pol. *totalitaryzm*;
- ang. *totalitarianism*;
- fr. *le totalitarisme*;
- wł. *il totalitarismo*;
- niem. *der Totalitarismus*;
- ros. *момa.тоталитаризм*;
- fin. *totalitarismi*;
- czes. *totalita*;
- ukr. *момa.тоталітаризм*;
- tur. *totalitarizm*.

Ocena celowości zapóŹyczeń

Kryterium funkcjonalne

ZapóŹyczeń używamy w celu wzbogacenia języka o nowe nieistniejące konstrukcje oraz urozmaicenia go nowymi wariantami konstrukcji już istniejących. **Przy ich stosowaniu należy pamiętać o tym czy odbiorcy języka mają szansę je zrozumieć.**

ZapóŹyczenia wzbogacające język

Bardzo ważna grupa. To wszystkie wyrazy, na które **nie było odpowiedników w słownictwie rodzimym**. Przykłał: *mysz* (zap. semantyczne), *joystick* (ang.), *telefon* (zap. sztuczne z gr.tele (daleko) + gr.phone (dźwięk)), *telewizja* (hybryda gr. tele (daleko) + pol.widz), *cheeseburger* (ang.), *nastolatek* (ang.), *laser* (ang.), *puzzle* itd.;

ZapóŹyczenia urozmaicające

Nowe warianty już istniejących słów. Grupa ta obejmuje przede wszystkim wyrazy z języka angielskiego. Przykłał: *dokładnie* (zap. semantyczne z ang. *exactly*), *sorry*, *OK*, *super* itd. O takim typie zapóŹyczeń wypowiada się prof. Jan Miodek w wywiadzie dla "Słowa polskiego":

Nie ma słów niepotrzebnych językowi. W tym sensie jestem i za "wow", i za "super", i za "ekstra", czy za "odjazdem", "odlotem", "cool" i "jazzy". Całe zło zaczyna się w momencie, gdy ktoś, uczepiwszy się takiego modnego słowa, rezygnuje z całego wachlarza konstrukcji wariantywnych.

(Jestem za "ekstraodlotem" – wywiad z prof. Janem Miodkiem. „Słowo Polskie; Gazeta Wrocławska”. Sobota, 24 lutego, 2007. Anna Fluder (Radio RAM) i Jacek Antczak. Wrocław.)

Bibliografia

- *Jestem za "ekstraodlotem"* – wywiad z prof. Janem Miodkiem. „Słowo Polskie; Gazeta Wrocławska”. Sobota, 24 lutego, 2007. Anna Fluder (Radio RAM) i Jacek Antczak. Wrocław.; (Klasyfikacja → Kryterium funkcjonalne);
- *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, pod redakcją Andrzeja Markowskiego, hasło: Zapóżylenia;
- L. Kosmal, *Nauka o języku* (rozd. 7, str. 79-83, rozdz. 8, str. 110 – 113);
- W. Kochański, *O dobrej i złej polszczyźnie* (str. 271 – 295);
- E. Kacperski: *Zapóżylenia* (artykuł); [1]

Przypisy

- [1] <http://eduseek.interklasa.pl/artykuly/arttykul/ida/4482/>

Źródła i autorzy artykułu

Zapożyczenia językowe Źródło: <http://pl.wikipedia.org/w/index.php?oldid=25028968> Autorzy: AldraW, Ausir, Birczanin, Bukaj, Byczek1, Chepry, Cień, Conew, Cyon, Gustaw Jokiel, Ignasiak, Jersz, Jotempe, Kasei-jin, LingVista87, LukKot, Lukasz Lukomski, Magalia, Maikking, Malarz pl, Marcowy zając, Matman z Lublina, Matusz, Nowakowska, Nux, PG, SkyMaja, Sławojar, Stellatus, Sławojar, Taw, Tawananna, Tscia, Wames, Watercleanerperson, conversion script, 40 anonimowych edycji

Licencja

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>
